

У всіх варіантах вплив витяжки з опад дуба звичайного знижує інтенсивність росту сіянців зі збільшенням віку деревостану.

Література

1. С.А. Аникина, Мельник О.Ф. Аллелопатическое влияние древесных пород на рост и биохимические особенности семян ореха грецкого/ В кн.: Роль токсинов и микробного происхождения в аллелопатии. Сб. науч. тр. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 133-137.
2. Головкин Э.А. Микроорганизмы в аллелопатии высших растений. – К.: Наук. думка, 1984. – 199 с.
3. Гончар М.Т. Биоэкологические взаимосвязи древесных пород в лесу. – Львов: Вища школа, Изд-во при Львов. ун-те, 1977. – 164 с.
4. Гортинский Г.Б. Аллелопатический фактор и его роль в возобновительном процессе еловых лесов южной тайги: Автореф. дис. канд. биол. наук. – Л., 1964. – 17 с.
5. Гречаник Р.М. Особливості взаємодії бука лісового та ялиці білої: Автореф. дис. канд.біол.наук. – Л., 2002. – 19 с.
6. А.М. Гродзинский, Э.А. Головкин, Горобец С.А. Экспериментальная аллелопатия. – К.: Наук. думка, 1987. – 236 с.
7. Гродзинський А.М. Основи хімічної взаємодії рослин. – К.: Наук. Думка, 1973. – 208 с.
8. Грюммер Г. Взаимное влияние высших растений. Аллелопатия. – Л.-М.: Наука, 1957. – 206 с.
9. Иванов В.П. Экспериментальные исследования в области аллелопатии и их практическое значение для растениеводства./ В кн.: Физиолого-биохимические основы взаимного влияния растений в фитоценозе. – М.: Наука, 1966. – С. 106-134.
10. Коваленко С.Г. Аллелопатические особенности выделений цветков и опад древесных и кустарниковых растений. Автореф. дис. канд. биол. наук. – Одесса, 1975. – 25 с.
11. Матвеев Н.М. Аллелопатия как фактор экологической среды. – Самара: Кн. Изд-во, 1994. – 206 с.
12. Мороз П.А. Аллелопатия в плодовых садах. К.: Наук. думка, 1990. – 208 с.
13. Работнов Т.А. Жизненный цикл многолетних травянистых растений в луговых ценозах. – Тр. Бот. Ин-та им. В.Л. Комарова, ю сер. III, 6, 1950. – С. 68-79.
14. Рощина В.Д. Летучие и водорастворимые метаболиты листьев древесных растений и физиолого-биохимические основы взаимодействия растений в фитоценозах. – К.: Наук. думка. – 1974, вып. 5. – С. 36-40.
15. Сукачев В.Н. Основные понятия лесной биогеоценологии. – М.: Наука, 1964. – 345 с.

УДК 630*26:630*911

Ст. наук. співроб. Г.Б. Гладун¹, канд. с.-г. наук;
В.О. Плосконос²

ПОЛЕЗАХИСНЕ ЛІСОРІЗВЕДЕННЯ В АГРОЛІСОЛАНДШАФТАХ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ ТА НАУКОВІ ОСНОВИ ПОКРАЩЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Розглянуто сучасний стан полезахисного лісорозведення в агролісоландшафтах регіону, визначені напрямки та перспективи його розвитку з урахуванням необхідності підвищення його ефективності.

Ключові слова: полезахисне лісорозведення, лісові смуги, меліоративна ефективність, агролісоландшафт.

¹ УкрНДІЛГА, вул. Пушкінська, 86, м. Харків, 61024. Тел.: 0572-406038 та 406045; факс: 0572-432520; e-mail: gladun@uriffm.com.ua

² директор Тростянецького агролісгоспу (вул. Червоноармійська, 53 в, Сумська обл., 42600). Тел.: 05458-51762; факс: 05458-51762

*Senior scientific employee G.B. Gladun, Phd – UkrNDILGA;
V.O. Ploskonos – Trostyanet's agrolisgosp*

Field protective afforestation in agroforest landscape of the Left Bank Steppe and Forest zone and science base improvement its efficiency

Modern condition of field protective afforestation in agroforest landscape of the region is considered, directions and perspectives of its development with the accounting of the necessity to rise its efficiency are determined.

Keywords: field protective afforestation, forest belts, meliorative efficiency, agroforest landscape.

В інтегрованій системі захисних заходів щодо підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва і охорони земель від руйнування та деградації значну роль відіграють захисні лісові насадження, які виконують відповідні просторово-цільові функції в агроландшафтах. Вони мають меліоративне, природоохоронне і соціальне значення, сприяють підвищенню ефективності сільського господарства, підтримують біологічну рівновагу та біорізноманіття в антропогенних ландшафтах і за умови науково обґрунтованого застосування є фактором, що забезпечує поступове та поетапне відновлення, втрачених ними у процесі антропогенної трансформації, функцій самовідновлення та саморегуляції ландшафтних систем.

Але розміщення захисних лісових насаджень на місцевості не завжди відповідає сучасним науковим уявленням за низки причин, головною з яких є підпорядкованість лісових меліорацій системам землеробства, і, в першу чергу, усталеним уявленням щодо організації землекористування. В пошуках шляхів впровадження раціонального землекористування при реформуванні аграрного виробництва доцільним може бути ландшафтно-екологічний підхід при територіальній організації сільського господарства, який передбачає максимальне використання природних особливостей регіону та адаптацію систем землеробства та інших заходів до зазначеної специфіки. При цьому забезпечується високий рівень продуктивності аграрних угідь за рахунок інтенсифікації виробництва, виведення із господарського вжитку найбільш нестабільних та низькопродуктивних угідь, мінімізації її негативних процесів шляхом зменшення антропогенного пресу на земельні угіддя і збільшення ролі природно-біологічних факторів у охороні та відновленні біокліматичного потенціалу угідь.

Пошук шляхів щодо розробки науково обґрунтованих принципів полезахисного лісорозведення у лісостепових умовах і створення на цій основі єдиної оптимізованої системи розсіяних масивних лісів та захисних лісонасаджень не можливий без ретельного вивчення сучасного його стану в агроландшафтах Лівобережного Лісостепу та розробки програми розвитку захисного лісорозведення на найближчі десятиріччя.

Вивчення сучасного стану полезахисних насаджень Лівобережного Лісостепу мало на меті не тільки з'ясування лісівничого та захисного потенціалу смугових насаджень у регіоні, але і встановлення кращих із них на основі узагальнення форм і методів їх створення, вирощування та догляду. Щодо практичних аспектів вирішення цієї проблеми зазначимо, що необхідні також чіткі нормативні вимоги, які б були адаптовані до сучасного стану агролісоландшафтів та вимог існуючих систем землеробства.

Проведені дослідження дали змогу частково вирішити поставлені завдання. Обстеження типових захисних лісових насаджень показало, що значна їх частина не відповідає сучасним вимогам до них з точки зору охорони сільськогосподарських угідь від шкочочинних природно – антропогенних факторів. Причинами незадовільних меліоративних якостей вказаних насаджень часто є невдалий добір порід при закладанні смуг, відсутність належних заходів щодо утримання деревостанів оптимальної густоти та регулювання співвідношення головних та супутніх порід, втрата ними захисних властивостей завдяки інтенсивному розвитку під наметом бур'янів та степових трав, пошкодження їх від пожеж, потрапи тваринами і пошкодження сільськогосподарськими машинами, механізмами і знаряддями обробітку ґрунту.

Як показали обстеження ключових господарств АГ "Сад" і СС "Бугроватське" Сумської області, що розташовані у підвищеній частині Лівобережного Лісостепу, значна частина полезахисних лісонасаджень відзначається низькими захисними якостями і лісівничим станом.

Рельєф у межах території господарства СС "Бугроватська" рівнинний. Переважаючими типами ґрунтів у межах лісових ділянок є чорноземи опідзолені. Ерозійні процеси розвинуті слабо. Ліси розділені на 2 квартали. В окремий збірний квартал об'єднані полезахисні лісові смуги (табл. 1-2).

Табл. 1. Розподіл площ лісового фонду в межах груп і категорій захисності лісів, га

Групи і категорії захисності лісу	Загальна площа земель лісового фонду	Вкриті лісовою рослинністю	
		усього	в т.ч. лісові культури
Ліси 1 групи – усього	80,0	80,0	22,0
в т.ч.: а) байрачні ліси	60,0	60,0	2,0
б) полезахисні лісові смуги	20,0	20,0	20,0
Разом	80,0	80,0	22,0

Табл. 2. Розподіл загальної площі захисних лісових смуг за конструкцією

Види захисних лісових смуг	Площа, га	Основні конструкції лісових смуг		
		продувна	ажурна	щільна
Полезахисні	20,0	5,3	13,9	0,8
в %	100	26,5	69,5	4,0

Рельєф у межах території господарства АТ "Сад" також рівнинний. Переважаючими типами ґрунтів у межах лісових ділянок є чорноземи опідзолені та типові. Ерозійні процеси розвинуті слабо. Розподіл загальної площі захисних лісових смуг за конструкцією у цьому господарстві (табл. 3) свідчить про перевагу ефективних конструкцій у загальній кількості насаджень, а лісівничо-меліоративна оцінка (табл. 4) доповнює інформацію щодо належного стану лісосмуг господарства.

Найбільш вдалим у лісівничому та меліоративному аспектах є смуги за участю дуба та його класичних супутників для умов Лівобережного Лісостепу: клена гостролистого, ясена звичайного та липи. Менш вдалим є використання тополі, білої акації та гледичії, для яких свіжий груд не є оптимальним для росту та не відповідає високій життєздатності вказаних насаджень.

Табл. 3. Розподіл загальної площі захисних лісових смуг АТ "Сап" за конструкцією

Вид захисних лісових смуг	Площа, га	Основні конструкції лісових смуг		
		продувна	ажурна	щільна
Полезахисні	27,0	19,6	3,7	3,7
в %	100	72,6	13,7	13,7

Табл. 4. Розподіл загальної площі захисних лісових смуг АТ "Сап" за лісівничо-меліоративною оцінкою

Вид захисних лісових смуг	Площа, га	Лісівничо-меліоративна оцінка, бали	
		5	4
Полезахисні	27,0	19,2	7,8
в %	100	71,1	28,9

На основі проведеного обстеження та з урахуванням кількості існуючих лісових смуг по адміністративних районах Харківської області розраховано мінімально необхідну їх площу до досягнення оптимальної полезахисної лісистості (табл. 5).

Табл. 5. Розподіл полезахисних лісових смуг у Харківській області (станом на 01.07.2002 р.).

Адміністративні райони	Наявність полезахисних лісосмуг, га	Полезахисна лісистість, %		Розрахункова к-сть лісових смуг, га	Необхідно створити	
		існуюча	необхідна		га	%
Балаклійський	1395,4	1,22	3,1	3552	2156,6	39
Барвінківський	1989	2,07	3,1	2840	851	70
Близнюківський	1652,7	1,58	3,1	3233	1580,3	51
Богодухівський	1123,6	1,46	2,5	1929	805,4	58
Борівський	722,7	1,3	3,1	1723	1000,3	42
Валківський	749,7	1,12	2,5	1676	926,3	45
Великобурлуцький	1048,8	1,25	2	1677	628,2	63
Вовчанський	1415,1	1,26	2,1	2345	899,9	62
Дворічанський	781	1,19	3,1	2035	1254	38
Дергачівський	705,2	1,58	2,5	1113	407,8	63
Зачепилівський	997	1,78	3	1679	682	59
Зміївський	898,1	1,65	2,5	1357	458,9	66
Золочівський	535,3	0,81	2,5	1655	1119,7	32
Ізюмський	895,9	1,18	3,1	2353	1457,1	38
Кегичівський	1031,8	1,67	3,1	1913	881,2	54
Коломацький	337,6	1,52	2,5	552	214,4	61
Красноградський	1135	1,73	2,5	1638	503	69
Краснокутський	935,2	1,47	2,5	1585	649,8	59
Куп'янський	1069	2,06	2,5	1880	811	57
Лозівський	1701,1	1,65	3,1	3205	1503,9	53
Нововодолазький	468,6	0,63	2,5	1871	1402,4	25
Первомайський	1325,1	1,61	3	2475	1149,9	54
Печенізький	244,5	1	2,5	612	367,5	30
Сахновщинський	771	0,89	3,1	2617	1846	30
Харківський	933,3	1,31	2,5	1783	849,7	52
Чугуївський	720	1,08	2,5	1660	940	43
Шевченківський	803	1,15	2,5	1738	935	46
Харківська обл.	26384,7	1,37	2,7	52696	26281,3	49,9

Розрахунки проведені з метою забезпечення мінімально необхідної полезахисної лісистості при створенні запланованої кількості полезахисних та стокорегулюючих лісових смуг з урахуванням сучасної структури земельних угідь області станом на 01.07.2002 р. Розрахунки проведені у відносних та абсолютних величинах свідчать про те, що близько половини аграрних земель області знаходяться поза межею їх меліоративного впливу, а отже і за межею гарантованого збереження врожаїв від несприятливих природнокліматичних факторів довкілля.

Сучасний лісівничо-меліоративний стан і самих насаджень вимагає також термінових заходів щодо приведення у відповідність їх біологічного стану та захисних якостей завдяки проведенню планових лісгосподарських заходів. З цією метою було розроблено попередній план доглядових рубань за смуговими насадженнями Харківської області та очікувані обсяги деревної продукції від них на період до 2015 р. та на найближчу перспективу. Це дасть змогу вже в найближчі роки істотно підвищити меліоративний потенціал лісових смуг за рахунок збільшення зони ефективного лісомеліоративного впливу та додатково отримати від доглядових рубань близько 7 тис. м³ товарної деревини та 54 тис. м³ дров для потреб власників цих насаджень.

Таким чином, у регіоні є важливі резерви для підвищення ефективності полезахисного лісорозведення як важливого фактору для отримання стійких врожаїв та забезпечення продовольчої та фуражної стабільності й безпеки. Подальші дослідження щодо вивчення еталонів полезахисних лісонасаджень для регіону досліджень дадуть змогу уточнити ряд положень про оптимальне розміщення лісових смуг в агроландшафтах Лівобережного Лісостепу. Потребують також наукового обґрунтування питання щодо розміщення зазначеної категорії насаджень в умовах проведення земельної реформи.

УДК 630*232

Доц. Ф.М. Бровко¹, канд. біол. наук – Національний аграрний ун-т

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТЕБЛОВИХ ЖИВЦІВ ЯК САДИВНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ОЗЕЛЕНЕННЯ ВІДВАЛЬНИХ ЛАНДШАФТІВ ПРИДНІПРОВСЬКОЇ ВИСОЧИНИ

Доведено, що на відвальних ландшафтах регіону досліджень можна використовувати як садивний матеріал стеблові живці верби, тополі, тамариксу та винограду.

Ключові слова: озеленення, ландшафт, відвал, пісок, суглинок, живець.

Doc. F.M. Brovko – National agriculture University

Features of use of stem cuttings as a landing stuff at gardening binq of landscapes Pridneprovskoy of an Elevation

Is shown, that on binq landscapes to region of researches use is possible as a landing stuff of stem cuttings of a willow, poplar, tamarix and partenocissus.

Keywords: gardening, landscapes, binq, sand, loam, cutting.

¹ кафедра лісових культур НАУ. 03041, м. Київ-41, вул. генерала Родімцева, 19. Лісгосподарський факультет/ Т.р. 267-87-47. Дом. адреса: 03040, м. Київ-40, вул. Бурмістенка 10, кв. 131. т.д. 258-75-86